

LA SEDA DE BARCELONA I EL SEU FONS DOCUMENTAL A L'ARXIU MUNICIPAL DEL PRAT DE LLOBREGAT

MARGARIDA GÓMEZ INGLADA
Arxivera municipal del Prat de Llobregat

Textos i
Documents

En la presentació del catàleg de l'exposició dedicada a La Seda de Barcelona, que es va poder veure al Prat a la tardor de l'any 2000, Eusebi Casanelles, director del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, escrivia: "Si a Catalunya haguéssim d'escollir una àrea territorial que simbolitzés la indústria i la tècnica del s. XX, segurament hauriem d'escollir la que té com a centre el municipi del Prat de Llobregat. Allí es construïren indústries i equipaments tècnics que popularment formen part dels emblemes tècnics del s. XX: el primer aeroport comercial; Marconi hi instal·là la seva estació de transmissió telegràfica; la família Bertrand, la primera lleteria que podria considerar-se com el símbol de la industrialització de l'agricultura; i no lluny, la SEAT construí la primera producció d'automòbils en sèrie."

En iniciar-se el segle XX, el Prat era una comunitat agrícola que havia millorat el seu nivell econòmic gràcies a les transformacions que el camp havia experimentat durant el segle anterior i que havien permès el pas d'uns conreus de secà, de baixos rendiments, a una rica varietat de productes de regadiu. Aquestes transformacions vindrien propiciades per la construcció del canal de la Dreta, el descobriment de l'aigua artesiana i l'arribada de nous propietaris, arran de l'aplicació de les lleis desamortitzadores, que farien importants inversions a les seves finques.

En aquest context es produí l'arribada de l'aviació, l'any 1916, i de La Papelera Española, l'any següent. Amb l'impuls d'aquests elements, externs a la població, la societat pratenca es preparà per afrontar canvis transcendents. El pas de mà d'obra del camp a la fàbrica, l'arribada massiva de treballadors d'altres

indrets i l'aparició de la setmanada en substitució del jornal, contribuïrien a alterar profundament la configuració econòmica, social i cultural del Prat.

La Seda de Barcelona construí la seva fàbrica del Prat l'any 1926. Des d'aquell moment, ha estat un referent obligat de la ciutat. La Seda forma part de la història col·lectiva i personal del Prat, perquè era l'empresa que ofería més llocs de treball, i, també, pels importants vincles econòmics, socials i culturals que des del primer moment va establir amb la ciutat. Així, La Seda, a més de propiciar l'arribada de nombrosos treballadors de fora del Prat, va facilitar –amb les limitacions pròpies de cada context històric– la incorporació de la dona al treball remunerat. Per acollir els nous treballadors industrials, el Prat va haver de créixer en habitatges i serveis, alguns dels quals van estar impulsats per la mateixa empresa, que també va fer una important aportació a la vida sociocultural de la ciutat amb la creació del Grupo Cultural Recreativo La Seda.

El fons documental de La Seda de Barcelona

El 27 de novembre de 1998 el president de La Seda de Barcelona, Rafael Español, i l'alcalde del Prat, Lluís Tejedor, signaven un conveni de dipòsit pel qual l'Arxiu Municipal del Prat rebia la documentació històrica de l'empresa. La signatura es va fer en un acte públic que tingué la presència de representants de l'empresa, els partits polítics amb representació municipal, sindicats, personalitats i entitats de la vida cultural local, i mitjans de comunicació.

La publicitat de l'acte es va fer amb la doble finalitat

de destacar la voluntat de La Seda de mantenir viva la seva llarga presència al Prat i la refermança de la vinculació de l'Arxiu Municipal a la ciutat. Els arxius municipals, a més d'acollir la documentació generada pels ajuntaments en l'exercici de les seves funcions, incorporen habitualment i mitjançant fórmules diverses (donacions, dipòsits, etc.), altres fons documentals com ara de particulars, empreses i entitats. Aquestes funcions dels arxius municipals queden recollides en la nova Llei 10/2001, d'arxius i documents, quan en l'article 32 estableix que: "els arxius municipals poden acollir, si l'ajuntament ho acorda amb el titular respectiu, documentació d'interès històric o cultural d'altres persones físiques o jurídiques relacionades amb el municipi".

L'Arxiu Municipal del Prat treballa actualment en l'organització i descripció del fons documental de La Seda. Aquest fons està format per 177 metres lineals de documents. Una de les sèries documentals més interessants que formen el fons són les fitxes personals de molts dels treballadors que l'empresa ocupà fins a l'any 1969 i que incorporen dades mèdiques, laborals i sindicals. Aquestes fitxes ocupen 31 metres lineals.

Hi ha molta documentació interessant en la sèrie de Direcció, referida als anys anteriors a la Guerra Civil i que és molt important per tal de conèixer el procés seguit per a la implantació i consolidació de l'empresa. La major part d'aquesta documentació es trobava sota els epígrafs de correspondència, patents grup holandès, consells d'administració, reunions, etc. També hi ha documentació referida a empreses competidores del sector tèxtil.

La resta de documentació fa referència als diferents aspectes relacionats amb el funcionament de l'empresa, ja sigui amb les relacions amb els treballadors o amb el procés de fabricació, així com a les reformes i ampliacions efectuades a la fàbrica del Prat. A mesura que l'empresa diversificava les seves activitats hi trobem documentació referida a algunes de les seves filials al Prat o en altres localitats, especialment del centre d'Alcalá de Henares.

De manera més limitada hi podem trobar també documentació referida a les activitats socials de l'empresa, especialment del Grupo Cultural Recreativo. Aquestes limitacions quant al volum dels documents són perquè les diferents seccions funcionaven de manera autònoma i moltes d'elles generaven poca documentació escrita. Per contra, sí que es conserva la col·lecció impresa de l'*Hoja familiar*, portaveu oficial del Grupo.

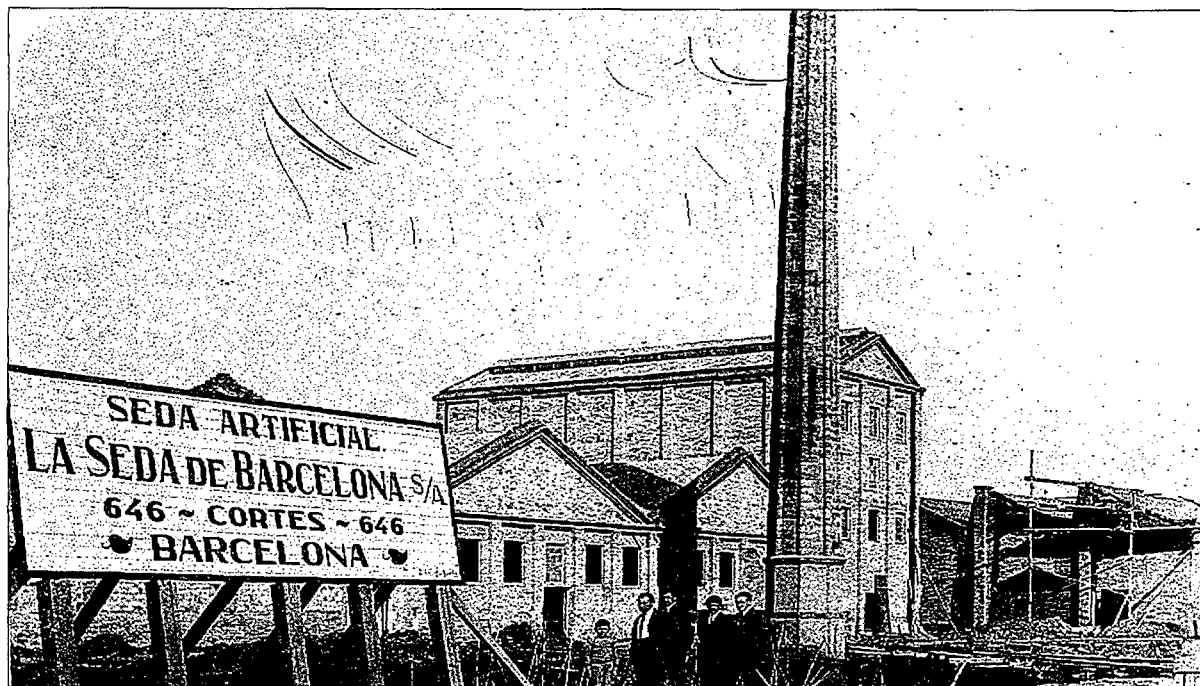
A més de la documentació escrita, el fons de La Seda conté un volum molt destacat de documentació fotogràfica. En aquests moments la documentació classificada i descrita és una part molt petita del fons i se centra en les fotografies més antigues. Actualment tenim identificades 4.100 còpies fotogràfiques en suport paper, 1.234 negatius de cel·lulosa i 440 plaques de vidre de diferents formats, que van des de l'any 1925 fins a la dècada dels anys cinquanta.

Encara falta, però, per classificar el volum més important d'imatges corresponents al període comprès entre els anys cinquanta i els vuitanta. Val a dir que totes aquestes imatges tenen el valor afegit de ser originals en format de pas universal, és a dir, negatius de 35 mm. Quan acabem la classificació d'aquests documents podrem determinar-ne el volum exacte, tot i que podem avançar que la xifra final s'acostarà a les 100.000 unitats.

Donades les seves característiques cronològiques, la major part del fons fotogràfic és en blanc i negre. Algunes de les fotografies, en especial les més antigues, corresponen a treballs d'encàrrec fets per professionals, alguns d'ells identificats, com Pérez de Rozas o Pons Teixidó. El major volum correspon, però, a les activitats realitzades per la Secció de Fotografia del Grupo Cultural sobre la fàbrica o les activitats extralaborals. El fet que existeixi un volum tan gran d'imatges es justifica perquè la Secció disposava d'un laboratori fotogràfic mantingut per l'empresa que permetia als afeccionats realitzar les imatges que volien sense les limitacions econòmiques que condicionen la fotografia. Moltes d'aquestes imatges es van fer també a fi d'il·lustrar les planes de l'*Hoja familiar*, editada amb continuïtat del 1948 al 1991, encara que de vegades varia la capçalera i el disseny. Una altra part important del material fotogràfic corresponent a les primeres dècades del funcionament de l'empresa, està formada per proves de laboratori sobre la qualitat de les matèries primeres i de les diferents fases de fabricació dels fils de raïó.

La indústria química tèxtil a Catalunya

La indústria química tèxtil és la que té com a objectiu obtenir fibres artificials –que com a matèries primeres utilitzen productes naturals– o sintètiques –que només utilitzen productes sintètics–, que es caracteritzen per la seva versatilitat, resistència i uniformitat. El raïó, conegut també com a seda artificial perquè volia imitar la natural, és el nom genèric que es dona a les fibres

La Seda de Barcelona l'any 1926. És la fotografia més antiga que es conserva de la fàbrica. Font: Arxiu municipal del Prat de Llobregat: fons LSB.

i filaments artificials obtinguts a partir de la cel·lulosa. Europa va viure, en especial després de la Primera Guerra Mundial, una forta crisi del sector cotoner alhora que s'iniciava un ascens important en la fabricació de la primera fibra artificial, el raïó. Aquesta nova fibra oferia grans avantatges respecte als productes naturals tradicionals, tant pel que fa al cost final dels productes com a les noves possibilitats en teixits de la llar, en folres i estampats i en la gran novetat, les mitges fines i transparents.

La primera indústria catalana del sector va ser la Societat Espanyola de Seda Viscosa, fundada a Barcelona l'any 1906. Les necessitats de crear un mercat per a aquest producte va portar l'agrupació dels diversos fabricants de seda artificial, a constituir, l'any 1923, a Madrid, la Societat Anònima de Fibras Artificials (SAFA). De la fàbrica que tenien a Blanes, l'any 1927 comencen a sortir les primeres fibres artificials comercialitzades a la península. Un any després, el 1928, inicia la producció La Seda de Barcelona (LSB).

En els anys trenta, la SAFA i La Seda dominaven el mercat espanyol i la seva producció augmentà ràpidament fins a l'esclat de la Guerra Civil. L'any 1940 havien aconseguit recuperar uns nivells de producció similars als d'abans del conflicte, però l'aïllament del règim de Franco representà un cop fort per al sector. A

aquestes dificultats calia afegir la desestructuració del mercat internacional arran de la Segona Guerra Mundial. Després d'uns anys de replegament en el mercat interior, a finals dels anys cinquanta i principis dels seixanta el sector experimentà una millora que coincideix amb l'inici de la producció de poliester.

Durant la dècada dels setanta continua la demanda creixent de fibres sintètiques, a causa de la impossibilitat de cobrir les necessitats del mercat amb les fibres naturals i la millor relació qualitat-preu. Així s'imposaren les fibres acríliques, que cobrien la demanda de la llana; el poliester, que ho feia amb la de cotó, i les poliamides, amb què s'elaboraven mitges, mitjons i llenceria.

En els vuitanta i primers noranta va esclatar una crisi general provocada per les noves demandes del mercat i la competència dels països del Tercer Món. La reconversió de la producció i la recerca d'altres productes químics més rendibles són l'alternativa per a les indústries que han aconseguit mantenir-se.

La industrialització al Prat

L'arribada de la indústria al Prat es va produir ben entrat el segle XX, més tard que en altres indrets del país. En iniciar-se aquest segle el Prat continuava sent

una modesta comunitat agrícola. El trencament amb les formes de vida tradicionals vindrà donat per la instal·lació de les primeres indústries i de l'aviació. Amb l'impuls d'aquests elements, externs a la població, el Prat es preparava per a una de les seves transformacions més importants que afectarà l'economia, la societat i la cultura.

La indústria arribà al Prat de la mà de capital forà atreta pels avantatges que el Prat oferia: proximitat a Barcelona, bones comunicacions, aigua abundant i barata, mà d'obra disponible, etc. La industrialització al Prat es va fer en tres etapes. La primera està protagonitzada per La Papelera i La Seda i coincidirà amb un predomini de l'estructura agrària al municipi. La segona etapa, alentida per la Guerra Civil i la postguerra, es caracteritzà per la convivència entre una indústria en procés de creixement i una agricultura en retrocés, però que encara mantenia un nivell important de producció. La tercera etapa, a finals dels seixanta, està marcada pel creixement espectacular de la indústria que sobrepassà àmpliament l'agricultura.

L'any 1917 arribà al Prat La Papelera Española, SA, de capital majoritari basc, que s'instal·là als terrenys que ocupava el vell escorxador municipal al costat de la via fèrria a l'antic camí del pont. La instal·lació de La Papelera motivà la urbanització de l'entorn de la fàbrica amb l'obertura de nous carrers i la modernització d'altres ja existents. El carrer del pont on hi havia l'entrada principal a la indústria es dedicà al seu fundador, Nicolás M. De Urgoiti. L'arribada de La Papelera anà paral·lela a la primera migració de treballadors exclusivament industrials. Eren tècnics i obrers procedents del País Basc que ja tenien, la major part d'ells, experiència en el ram paperer.

El març de 1919, la Compañía Española de Industrias Químicas sol·licità permís per instal·lar una fàbrica en uns terrenys propers als que ocupava La Papelera. Davant les nombroses irregularitats, especialment en emissions de residus contaminants, les queixes dels veïns i de les autoritats sanitàries van ser constants, i l'Ajuntament va arribar a prohibir les seves activitats. L'empresa va acabar tancant i els terrenys i les instal·lacions van ser adquirits per La Seda.

La Seda de Barcelona, SA

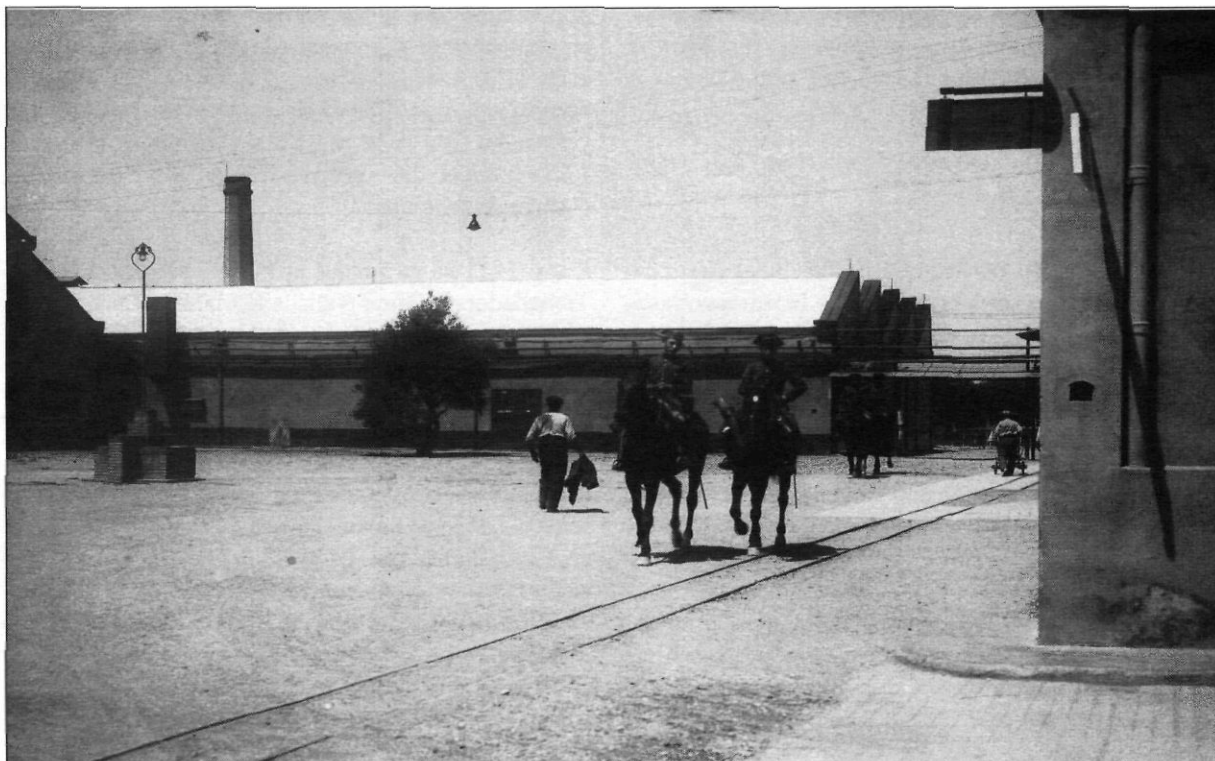
La societat anònima La Seda de Barcelona es va constituir l'any 1925 a Barcelona, amb un capital social de deu milions de pessetes –representat per 20.000

accions de 500 pessetes de valor nominal cadascuna–, segons consta en una escriptura pública del 23 de maig de 1925. Tenia com a finalitat la fabricació de fibres artificials, especialment seda, un sector que tot just iniciava la seva presència a l'Estat espanyol, però que tenia unes importants perspectives de creixement a causa de la gran i ràpida acceptació d'aquest producte en el mercat. L'empresa disposava d'una important participació de capital holandès i mantenia relacions tècniques amb una empresa instal·lada a Breda, la Hollandsche Kunstzijde Industrie.

L'any 1926, un cop concedida la llicència municipal, es va iniciar la construcció de la fàbrica, aprofitant i reformant l'edifici que havia utilitzat anteriorment la Compañía Española de Industrias Químicas, i construint noves naus. El gener d'aquell mateix any es van modificar els primers estatuts i es va escollir el consell d'administració que nomenava l'holandès Gelber director de l'empresa i que, a mitjan 1927, va ser substituït pel també holandès Cornelius Christian Bernard, que ocupà el càrrec fins al 1955.

Les obres de construcció, condicionament i instal·lació de la maquinària van trigar més de dos anys i fins al 4 de febrer de 1928 no es va obtenir el primer fil de raíó. Els responsables de l'empresa van esperar a comprovar que tot funcionés correctament per procedir a la benedicció oficial de la fàbrica, acte que va tenir lloc el 22 de desembre de 1928.

Després d'uns primers anys d'amortització de les despeses d'inversió, La Seda de Barcelona començà a donar resultats econòmics positius. Aquests, però, coincidiren amb la primera crisi del sector. L'origen cal buscar-lo en el creixement espectacular de la producció de fibres sintètiques que fou degut a la gran acceptació del mercat consumidor. La producció mundial va passar de 21 milions de quilograms de raíó l'any 1920, a 175 milions l'any 1930, i a 282 milions l'any 1933. Aquest increment de la producció provocà dificultats en el subministrament i un augment de preus de les matèries primeres. Les perspectives de guanys econòmics van atraure bancs i inversors, amb la consegüent construcció de noves indústries i l'esclat d'una crisi de sobreproducció que es va superar amb el tancament de les fàbriques més petites i de creació recent i l'entrada en vigor d'un aranzel proteccionista aprovat el 22 de juliol de 1930. La Seda superà sense grans dificultats aquesta crisi i la bona marxa de l'empresa va fer que ben aviat s'hagués de dur a terme una primera ampliació, l'any 1933, seguida de noves edificacions els anys 1944 i 1955.

Els sindicats organitzats arribaren al Prat de la mà de la indústria. La conflictivitat obrera del juliol de 1931 es va sufocar, en bona part, amb la presència de la guàrdia civil a la fàbrica. Font: Arxiu municipal del Prat: fons LSB.

L'any 1936, abans de l'inici de la Guerra Civil, la plan-tilla de la fàbrica era de quasi mil treballadors i func-ionaven una cinquantena de filoses, amb una capaci-tat diària de producció de quatre tones i mitja de raïó. En aplicació del Decret de 23 d'octubre de 1936, la fàbrica del Prat de La Papelera Española va ser col·lec-tivitzada, mentre que La Seda, que tenia una important participació de capital holandès, va ser intervinguda i administrada per un delegat de la Generalitat i un comitè de control format per representants de la CNT i la UGT. La producció de totes dues empreses va ser substituïda per la fabricació de material de guerra. A La Seda es van fer projectils d'artilleria, llançabombes i material auxiliar.

Acabat el conflicte bèl·lic, La Seda recuperà ben aviat els nivells productius anteriors al 1936, però l'esclat de la Segona Guerra Mundial creà noves dificultats, espe-cialment pel que fa al proveïment de matèries primeres. En aquests anys, a més, les indústries espanyoles hagueren de fer front a les dificultats en el subministrament elèctric i a les restriccions de mercat provocades per l'autarquia econòmica del règim dicta-torial del general Franco. Les restriccions elèctriques van arribar a ser un greu problema, fins a l'extrem que l'any 1949 La Seda va posar en marxa un grup turbo-

generador per assegurar el manteniment regular de la producció.

L'element més destacat d'aquest període fou l'inici, l'any 1947, de la fabricació de raïó d'alta tenacitat, emprat en la fabricació de pneumàtics, que rebé el nom comercial de *rayofil*. A partir d'aquell any els beneficis econòmics augmentaren amb regularitat, propiciats per l'estabilitat de la producció i el final dels problemes d'abastament de matèries primeres i components químics. Aquesta bona marxa general de l'economia de La Seda va tenir a veure també amb el final de l'au-tarquia i el reconeixement oficial del règim de Franco iniciat pel Vaticà i els EUA. Amb tot, les dificultats en els proveïments van ser una constant al llarg de la dècada dels cinquanta, però que no posaren en perill la producció.

Cap a final dels anys cinquanta, en plena depressió mundial del sector, La Seda intentà noves vies per mantenir-se. L'any 1959 la societat va adquirir uns ter-renys de trenta hectàrees per construir-hi una nova fàbrica, la futura Enkalene, dedicada a la producció de polièster. Al final de la dècada, la liberalització pro-gressiva del comerç interior i exterior permeteren solucionar els problemes de subministrament de

matèries primeres i de productes químics. La construcció i el muntatge de la nova fàbrica, que entrà en funcionament l'any 1961, marcaren l'inici d'una nova etapa de La Seda.

La fàbrica del Prat

La instal·lació de La Seda de Barcelona al Prat ocasionà importants transformacions en la petita comunitat agrícola local. Les dues més importants i immediates van ser l'arribada massiva de treballadors procedents de diferents indrets de l'Estat i la incorporació al treball de la fàbrica de mà d'obra femenina. En pocs anys, el Prat va veure com es doblaven les xifres de població en un procés imparable: 1910: 2.977 hab.; 1920: 3.591 hab.; 1930: 6.694 hab.).

La Seda de Barcelona, en els anys trenta, ocupava més de mil treballadors,¹ la majoria dels quals, prop del seixanta per cent, eren dones. Aquesta proporció era deguda al fet que moltes seccions eren portades exclusivament per personal femení. Per posar en marxa la fàbrica, l'empresa HKI de Breda va proporcionar obrers i obreres especialitzats que van fer les funcions de monitors dels treballadors que La Seda contractava. La contractació de personal femení per La Seda representà, per primera vegada per a les dones del Prat, la incorporació majoritària al treball assalariat, fins llavors limitat al petit comerç, moltes vegades familiar, o a la participació temporal en tasques agrícoles. La incorporació de la dona a La Seda va ser, doncs, un primer i important pas en el canvi del seu rol tradicional mare-esposa, malgrat l'obligació —en determinades conjuntures polítiques, especialment arran de la legislació franquista— de deixar la feina en el moment de contraure matrimoni.

L'altre element que comportà la posada en funcionament de La Seda va ser l'arribada d'un contingent important de població, per incorporar-se a la fàbrica, que fixà la seva residència al Prat. En els primers anys destacà l'arribada de treballadors de les comarques tarragonines —molts dels quals havien treballat com a temporers als camps del Delta—, d'Aragó, del País Valencià, de la comunitat murciana i d'Andalusia. La major part d'aquests treballadors eren homes joves, solters, que un cop establerts, feien venir altres membres de les seves famílies. Entre els casats també era freqüent que arribessin sols al Prat i que, més endavant, s'hi afegissin la dona i els fills.

L'arribada de la indústria va anar acompanyada de la

implantació del sindicalisme modern. La tradició organitzativa dels treballadors del Prat arrenca en el segle XIX, quan comencen a aparèixer les primeres agrupacions que tindran un caràcter de mutualitat o germandat. Durant el segle XX existiran associacions i cooperatives que agruparan treballadors agrícoles i d'altres de propietaris.

L'any 1923 es va fundar al Prat el Sindicat Únic de Treballadors d'Oficis Varis, vinculat a la CNT, que va tenir seccions dedicades als obrers paperers, als treballadors de La Seda i als pagesos. També van tenir una important acceptació els sindicats lliures, i el mateix 1923 es va constituir el Sindicat Lliure Professional d'Oficis Varis. Els primers a organitzar-se com a secció van ser els obrers de La Seda, i poc després ho feien els de La Papelera. Durant la República, quan els sindicats lliures van ser prohibits, la major part dels seus afiliats es van integrar a la CNT i a la UGT. L'any 1929 es va introduir al Prat la UGT, amb una major incidència a La Papelera.

L'any 1931 els treballadors van protagonitzar una de les vagues més importants de la història de l'obrerisme pratenc. Entre el 18 i el 31 de juliol de 1931, quasi tota la plantilla —uns 1.200 treballadors i treballadores— van abandonar les màquines, fet que ocasionà importants pèrdues econòmiques a l'empresa. La vaga va ser organitzada per la CNT, el sindicat amb una major presència, i els seus dirigents, la majoria homes joves, van encapçalar les accions reivindicatives.

La repressió que seguí els fets revolucionaris del 1931 va ser molt important. Vint-i-quatre treballadors van ser processats —entre ells una dona. Després de passar per la presó, tenien l'obligació de presentar-se dos cops al mes a l'Ajuntament del Prat. Alguns d'ells encara ho van haver de fer fins a l'agost de 1933. A més dels obrers detinguts, van ser interrogats diversos pratencs d'ideologia progressista, alguns sindicalistes van abandonar la població per evitar les represàlies, i molts treballadors que havien secundat la vaga van ser acomiadats. La plantilla, que l'any 1930 era de 1.179 treballadors i treballadores, passà a 837 l'any 1931.

Malgrat la repressió, les accions sindicals van continuar des de la clandestinitat. Cal destacar també la detenció de nou dirigents comunistes l'any 1950 i l'increment de la conflictivitat laboral l'any 1958, que ocasionà sensibles pèrdues a l'empresa.

Com a conseqüència dels fets del 1931, La Seda i La Papelera, juntament amb les autoritats locals, impulsaren i finançaren la construcció d'una caserna per

Secció de lligat a començaments dels anys trenta. La presència de mà d'obra femenina era majoritària en molts processos de la fabricació del raïó. Font: Arxiu municipal del Prat: fons LSB.

hostatjar-hi un destacament de la Guàrdia Civil. La caserna, acabada l'any 1933, es va instal·lar a tocar del que més endavant va ser l'autovia de Castelldefels, prop de les dues grans fàbriques.

El primer reglament intern de treball de La Seda de Barcelona va ser redactat per la direcció, sense la participació obrera, el setembre de 1927. Aquest reglament, malgrat la duresa d'alguns aspectes, especialment els referits a cobrament de salaris i acomiadaments, incloïa importants mesures socials.

El reglament establí la jornada laboral de quaranta-vuit hores amb torns separats per a homes i dones. Els homes de les seccions de fàbrica feien tres torns continuats, sense aturar la producció a la nit, mentre que les dones en feien dos; el segon s'acabava a les deu de la nit. Els empleats de les seccions tècniques només feien dos torns, fins a quarts de sis. Es treballava de dilluns a dissabte, però els dissabtes no hi havia torn de nit.

La modificació del 1929 preveia millores socials especialment pel que fa a les dones, tot reconeixent el seu dret a deixar la feina en el vuitè mes d'embaràs i a la

reserva del lloc de treball fins a la sisena setmana després de donar a llum. També es reconeixia una hora diària per a la lactància. Com era general en el món laboral, el treball de les dones, però, estava discriminat pel que fa als salaris, molt més baixos que els dels homes.

Una mesura important per a l'època era el fet que La Seda garantia un subsidi per malaltia per a tots els treballadors amb més de tres mesos d'antiguitat. A més, el reglament del 1929 establí les compensacions que determinava la llei en cas d'accident.

La Seda va aprovar, l'any 1941, la creació d'una reserva de capital per tal de constituir un fons de jubilació per al seu personal. Aquesta iniciativa social tenia una gran importància en una època en què no hi havia cap mecanisme oficial per cobrir l'etapa no productiva dels treballadors. Per tot plegat, l'any 1959, La Seda va ser distingida amb la qualificació d'empresa model·lica en seguretat social, atorgada per l'Institut Nacional de Previsión.

Ateses les característiques de la producció, l'empresa prohibia expressament fumar en totes les dependèn-

cies de la fàbrica sota sanció d'acomiadament immediat. També prohibia el consum de begudes alcohòliques (només era permès el vi en el dinar) i anar d'una secció a l'altra sense autorització. Aquesta darrera prohibició, amb les de "comer, leer y sostener conversaciones" i "toda otra distracción que le impida atender debidamente el trabajo"² eren, segons l'empresa, per garantir la productivitat. En tot cas resultaven un fre a qualsevol intent d'organització dels obrers a la fàbrica.

Una de les principals preocupacions de l'empresa va ser la formació del personal. L'activitat més important que va dur a terme en aquest sentit, va ser la creació de l'escola d'aprenents l'any 1949. La finalitat de l'escola era la formació de personal qualificat, al mateix temps que suplia la manca d'escoles professionals oficials. Sota la direcció del pèrit industrial Artur Puig, l'escola tenia com a professors, tècnics de les diferents fases productives de la mateixa empresa. L'escola funcionà fins al curs 1969-1970, quan les noves lleis referides a aquest tipus d'estudis obligaven a tenir tècnics superiors com a professors, i per la competència que representava la creació de centres públics oficials de formació professional. L'escola va donar vint-i-una promocions i la major part dels aprenents es col·locaven a la mateixa empresa, tot i que tenien moltes ofertes d'altres indústries.

Aquests darrers cursos s'inscrivien en una política de l'empresa a mig camí entre el paternalisme i la preocupació social. La Seda pretenia oferir una formació completa als seus treballadors, i omplir les seves necessitats de lleure i de cultura, tot disposant d'uns recursos que no tenien la resta de pratencs. La contrapartida era el control que l'empresa podia exercir en els seus treballadors, més enllà de l'estricta feina productiva. La major part d'aquestes activitats es vehicularen a través del Grupo Cultural Recreativo, que per la seva repercussió general al Prat, veurem en l'apartat següent.

El gener de 1948 va veure la llum el primer número de l'*Hoja familiar*, que volia ser, com així apareixia en la capçalera, un noticiari del personal de La Seda. La publicació informava sobre les activitats culturals, esportives i recreatives de l'empresa, donava notícies d'interès, destacava les celebracions que afectaven els treballadors, com jubilacions o noces de plata, i publicava articles que informaven sobre aspectes generals de la producció de fibres sintètiques. L'*Hoja familiar* va néixer molt modestament, amb un petit format i poques pàgines, i s'anà modernitzant al llarg dels anys. L'equip de redacció el formaven treballadors i

estava obert a la col·laboració de tot el personal. L'*Hoja familiar* canvià la capçalera per *Actualidad*, el febrer de 1972, i per *Actualidad La Seda*, el juliol de 1979, nom amb què es publicà fins al 1991. Amb els anys, la publicació es va fer extensiva al personal de les diferents empreses del grup (Cyanenka i Iberenka). La periodicitat varià al llarg dels anys així com el contingut. A partir dels setanta, la publicació donà un espai important a les notícies del comitè d'empresa i a la informació sindical.

Un dels serveis als treballadors que adquirí més popularitat va ser la seva biblioteca, que després d'un primer intent fallit, va ser creada l'any 1945. La biblioteca, que va estar instal·lada a la torre de l'Estació i després al departament social, disposava d'un important nombre de volums de temàtica diversa, des de la novel·la fins a l'assaig, passant per la divulgació tècnica i científica. Per accedir a la biblioteca calia ser-ne soci i ho podien ser tots els treballadors. També tenia una secció infantil i juvenil per als fills. Els llibres es podien emportar a casa i quan eren retornats passaven a una càmera de desinfecció. La Seda va donar la seva biblioteca, l'any 1990, a l'Ajuntament del Prat.

La Seda i El Prat

La Seda, una empresa capdavantera en el seu sector productiu, tenia una intensa política social destinada als seus treballadors, barreja de paternalisme empresarial i de l'aplicació de pràctiques habituals en països econòmicament més avançats. Moltes d'aquestes millores, per la seva transcendència, van repercutir en el conjunt de la població; algunes, amb els anys, es van desvincular de l'empresa per integrar-se al Prat, sense perdre, però, el referent del seu origen.

Una de les actuacions més importants va ser la construcció d'habitatges socials per als treballadors. El ritme de creixement de la fàbrica, que va anar acompanyat de successives ampliacions, va sorprendre el Prat, encara d'estructura tradicional, sense els equipaments i les infraestructures necessàries per acollir els nous habitants. Per tal de cobrir una part d'aquesta demanda, La Seda inicià, l'any 1955, la construcció de 110 habitatges que van ser inaugurats i ocupats tres anys més tard. El conjunt formava un petit barri, avui conegut com Cases La Seda, separat del nucli urbà, entre els carrers de Girona, Jaume Casanovas, carretera de l'Aviació i Onze de Setembre. Les cases es van adjudicar per sorteig entre totes les famílies que

havien presentat la sol·licitud. L'any 1959 es començaren a edificar 54 nous pisos a la carretera de la Bunyola, que van ser adjudicats pel mateix sistema de sorteig.

L'any 1958 La Seda va obrir un economat, vinculat a la cadena *Economato Laboral Textil de Hospitalet y Sants*, que permetia adquirir productes bàsics, especialment alimentaris, a baix cost.

Una de les actuacions més importants de La Seda va ser la creació d'una escola de nois, fills dels seus treballadors. L'escola entrà en funcionament el curs 1959-1960. Durant aquests anys, pel que fa a les nenes, l'empresa ajudava al finançament dels seus estudis en diferents centres particulars de la ciutat, especialment al col·legi de les germanes carmelites.

L'escola de La Seda es va instal·lar en una torre, al costat de l'estació de la RENFE, que havia estat residència de diferents directius de l'empresa. L'escola va funcionar vinculada a l'empresa fins a l'any 1981. A partir d'aquell moment se'n féu càrrec una cooperativa de mestres que, encara ara, manté el nom de *Col·legi La Seda* i que funciona com a centre mixt des del curs 1987-1988.

El Prat havia tingut una important activitat associativa en els vessants culturals i esportius. El teatre, el cant coral, el ciclisme i el futbol eren algunes de les facetes que comptaven amb més participació ciutadana. La Guerra Civil va sotragar profundament aquest panorama i la reorganització del teixit associatiu fou lenta i amb nombroses traves. La Seda va contribuir decisivament a aquesta reconstrucció quan, a iniciativa d'un grup de treballadors, l'any 1948 impulsà la creació del Grupo Cultural Recreativo La Seda. El Grupo, malgrat que no deixava de ser una forma de controlar el lleure dels treballadors, actuà com a dinamitzador de la societat pratenca. L'entitat funcionava per seccions autònomes que es creaven quan hi havia prou interessats i es finançava amb aportacions de l'empresa i quotes dels socis.

Les seccions que van obtenir més ressò van ser les d'atletisme, que dirigida per Moisès Llopart va donar campions mundials de la talla de Jordi Llopart i Josep Marín, i la secció de teatre, que mantenia una forta rivalitat amb el quadre escènic de l'Agrupación Artístico Literaria Cervantes, l'altra gran entitat local del moment. Altres seccions destacades van ser les de fotografia, escacs i bàsquet, que més tard se separaria del grup. És important, també, destacar l'impuls que

des del començament La Seda va donar a l'esport femení, on s'assoliren alts nivells especialment en l'atletisme i el bàsquet.

El Grupo era el responsable de l'edició de l'*Hoja Familiar* i per la seva vitalitat i constant renovació va permetre mantenir les seves activitats fins als anys vuitanta.

Els darrers anys de La Seda de Barcelona

Al llarg dels anys vuitanta, La Seda es va sotmetre a un pla de reconversió que implicava una modernització de la maquinària i una reducció de la plantilla. Aquest procés que tenia com a objectiu ressituar l'empresa en el conjunt del sector i obtenir garanties de competitivitat en un mercat cada cop més complex i globalitzat, anava acompanyat d'una especialització més gran i de la pèrdua d'algunes de les branques de l'empresa.

És en aquest moment quan La Seda inicia una línia de producció que acabarà sent un dels eixos d'expansió més importants, els grànuls de polièster coneguts com a *polímers PET*, que s'utilitzen en la confecció d'envasos alimentaris i de begudes, cosmètics, etc.

Els anys noranta marquen la crisi definitiva del raíó amb una reducció considerable dels marges de preus i una acumulació de pèrdues. Coincidint amb la caiguda de la producció a escala europea, l'any 1991 abandona La Seda l'accionista majoritari, el grup multinacional AKZO. La crisi serà tan profunda que l'empresa deixà de cotitzar en borsa.

Per sortir de la crisi s'impulsà un nou pla de viabilitat que implicava noves reduccions de plantilla i la creació del Grup Seda, amb una nova direcció, que aglutinava totes les fàbriques constituïdes a partir de La Seda de Barcelona. La fàbrica de raíó del Prat passa a denominar-se Viscoseda Barcelona, SL.

La sortida de la crisi es farà amb ajuts institucionals i amb una aposta decidida pels sectors més rendibles. L'any 1996 el Grup Seda torna a la borsa i es fan importants inversions en Catalana de Polímers, consolidant la fàbrica del Prat com una de les majors productores europees de PET.

Per la seva banda, a la fàbrica de raíó tot semblava anunciar la seva desaparició. Es van pactar jubilacions anticipades i es va fer una reducció de plantilla negociada amb totes les parts implicades per tal que fos la

menys traumàtica possible, passant la resta de personal a altres fàbriques i oficines del Grup. Finalment, l'any 2000 es va materialitzar la venda de la històrica fàbrica a un grup bancari.

Els terrenys que va ocupar l'antiga Seda serviran per allotjar un nou barri de la ciutat que mira al nord per a la seva expansió urbanística. Els documents conservats a l'Arxiu, algunes màquines que s'han salvat per al futur Museu i els records de molts pratencs i pratencques serà tot el que quedarà de la que durant molts anys va ser la fàbrica més important del Prat.

BIBLIOGRAFIA.

BENGOECHEA, S. I RENOM, M. *Memòria i compromís*.

Barcelona. Columna-Ajuntament del Prat. 1999.

La Seda de Barcelona. Els primers anys. 1925-1960. El Prat de Llobregat. Ajuntament del Prat de Llobregat. 2000.

NOTES.

¹ Hi ha informació detallada sobre els treballadors de La Seda a Pinazo, Ramón: "El Prat de Llobregat durante la dictadura de Primo de Rivera: un pueblo en profunda transformación" (treball inèdit).

² "Reglamento interior de trabajo que rige en la fábrica La Seda de Barcelona de Prat de Llobregat", 27 de juny de 1929.